

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2010

Světlana Kučerová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Gerontopedagogika a její edukativní dimenze

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Olga Doňková

Vypracovala:
Světlana Kučerová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Gerontopedagogika a její edukativní dimenze“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 31. 3. 2010

.....
Podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Olze Doňkové za odborné vedení, za veškeré cenné rady i podněty, které mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

Následně jsem vděčna všem účastníkům dotazníkového šetření, bez nichž by moje práce neexistovala.

Především bych chtěla poděkovat mojí rodině a přátelům za velkou morální podporu a pomoc poskytnutou mi při průběhu studia.

Světlana Kučerová

Obsah

ÚVOD	2
TEORETICKÁ ČÁST	4
1. STÁŘÍ	4
1. 1. Biologické stáří	5
1. 2. Sociální stáří	6
1. 3. Kalendářní stáří	7
1. 4. Dlouhověkost	7
1. 5. Stárnutí	8
1. 5. 1. Duševní involuční změny	8
1. 5. 2. Biologické a tělesné involuční změny	9
1. 6. Gerontologie a geriatric	12
2. STÁŘÍ Z POHLEDU DEMOGRAFICKÉHO	14
2. 1. Demografický vývoj v ČR	14
2. 2. Společenské důsledky stárnoucího obyvatelstva	15
3. GERONTOPEĐAGOGIKA – EDUKACE STARŠÍCH LIDÍ	17
3. 1. Gerontopedagogika	17
3. 2. Funkce vzdělávání seniorů	18
3. 3. Formy vzdělávání seniorů	20
3. 3. 1. Kluby důchodců	20
3. 3. 2. Akademie třetího věku	20
3. 3. 3. Univerzita třetího věku	21
3. 3. 4. Další edukační aktivity seniorů	23
PRAKTICKÁ ČÁST	25
4. CÍLE PRŮZKUMU A FORMULACE HYPOTÉZ	25
5. CHARAKTERISTIKA VZORKU ŠETŘENÍ	26
6. POUŽITÉ METODY	28
7. VÝSLEDKY	29
8. SHRNUÍ VÝSLEDKŮ	48
8. 1. Zájem seniorů o vzdělání	48
8. 2. Znalost edukačních aktivit v okolí seniorů	49
8. 3. Zhodnocení hypotéz	51
9. DISKUZE	52
ZÁVĚR	53
RESUMÉ	55
ANOTACE	55
KLÍČOVÁ SLOVA	55
ANNOTATION	55
KEYWORDS	55
SEZNAM LITERATURY	56
SEZNAM ZKRATEK	57
SEZNAM TABULEK	58
SEZNAM GRAFŮ	59
PŘÍLOHY	60

Úvod

Generace starších není na odpočinku. Spolu s druhými i pro druhé se učí, objevuje, inovuje tak, aby nepředstavovala jenom objekt pro pomoc, ale také zdroje, které lze rozvinout ve službě druhým.

Charta práv a svobod starších lidí

Stárnutí je přirozený fyziologický proces, který provází člověka už od jeho narození. Poslední vývojová etapa v ontogenetickém řetězci se jmenuje stáří. Mnozí mají stáří spojené s odchodem do důchodu, který se z ekonomického hlediska charakterizuje jako postproduktivní věk. Díky rozvoji medicíny s farmakologií a vlivem trendů o zdravém životním stylu jsou současní penzisté při vstupu do důchodu plni energie. V důchodu jsou schopni pokračovat ve své již předchozí zájmové činnosti, nebo začínají s naprosto novými projekty. Věda zabývající se vzděláváním a výchovou starých lidí se jmenuje gerontopedagogika.

Ve své bakalářské práci se chci zabývat vzděláváním starých lidí. Zaměřím se hlavně na formy vzdělávání a aktivity přístupné pro lidi v důchodovém věku.

V teoretické části vysvětlím termíny týkající se biologického, sociálního a kalendářního stáří, popíšu změny, které v důsledku procesu stárnutí nastávají. Objasním pojmy spojené s problematikou stáří, a to gerontologie a geriatrie. Následně se zaměřím na formy vzdělávání a aktivity, které jsou dostupné pro lidi v důchodovém věku.

V praktické části provedu pomocí dotazníkového šetření empirický průzkum v řadách seniorů. Cílem průzkumu je zjistit, zda mají senioři dostatečné informace o formách vzdělávání v důchodovém věku a jestli mají zájem učit se.

Cílová skupina, kterou oslovím, jsou pacienti v důchodu po operaci pohybového ústrojí. Pracuji jako zdravotní sestra a jsem s nimi v bezprostředním kontaktu. Tito lidé podstupují dobrovolně náročný operační zákrok za předpokladu vyhovujícího

fyzického a psychického stavu. Při pozitivním kooperacním průběhu se počítá s dalším plnohodnotným zapojením lidí do běžného života, kde mohou vykonávat pro ně naplňující aktivity.

Hlavním cílem mojí práce je popsat význam vzdělávání v důchodovém věku, následným dotazníkovým šetřením zjistit, zda mnou oslovení senioři mají zájem o vzdělávání, prověřit jejich znalosti o možnostech edukace v okolí, kde žijí.

Stárnoucí populace se bezprostředně dotýká celé naší společnosti. Potřeby starých lidí jsou převážně vnímány z pohledu ekonomického, sociálního a zdravotního. Vstupem do důchodu člověk ztrácí pocit začlenění v pracovním procesu, nedobrovolně omezuje zdroj příjmů a celkově se cítí nejistě z budoucnosti dalšího směřování či smyslu vlastního života. Na individuální pocit prospěšnosti a užitečnosti v předešlých letech nebyl brán zřetel. Hranice respektu vůči stáří se posunula na negativní stranu.

Sociální pedagogika hledá cestu, která smaže pomyslnou sociální nerovnost mezi seniory a produktivními lidmi. Nejedná se však pouze o edukační šance přinášející jedincům pocitu prospěšnosti, začlenění, vznik nových kontaktů, ale i o důstojný zbytek života.

Teoretická část

1. Stáří

Stáří je poslední fází přirozeného průběhu lidského života. Básníci ho označují jako barevný podzim, kdy člověk bilancuje a je schopen předávat moudrost svým potomkům. Lidé vstupující do této etapy k ní zaujímají různorodé postoje. Mnozí očekávají zasloužený odpočinek, jiní se těší na vyplnění času svými koníčky, ale ve většině lidí je zakořeněný společenský postoj, který je staví do pozice nepotřebných. Můžeme tedy jen pravdivě zkonstatovat, že každý senior je individualita s rozdílným přístupem a vizí k vlastnímu stáří.

O stárnutí a stáří přemýšleli filozofové odnepaměti. Se zajímavými myšlenkami přišli už antičtí představitelé Platón, Aristoteles, Cicero, Seneca, Hippokrates a další. Jejich názory se různily. „Platón chválí stáří, protože vede člověka k lepší životní harmonii, opatrnosti a prohlubuje jeho moudrost. Sokrates se naopak obává prodloužení života, neboť má strach, že bude muset zaplatit daň stáří, oslepne, ohluchne, nebude schopen učit se a bude zapomínat.“ (Mühlpachr, 2004, s. 8). Středověká éra je zase známá hledáním elixírů věčného mládí, které mají uchránit člověka před stářím. Až rozvoj lékařských věd v období osvícenství přináší nové poznatky na staré lidi. Mají medicínský charakter a vrcholí koncem 19. století formováním geriatric, která se rozvíjí až v druhé polovině 20. století.

Často slyšíme větu, že každý je starý, jak se cítí. Při pohledu na etapu stáří se její znění skutečně pravdivě. Z toho důvodu je na místě brát zřetel nejen na věk, ale také na opotřebovanost organismu, souhrn ireverzibilních změn a psychiku. „Stárnutí postihuje především tělesné funkce člověka, na tělesné změny se ale váží i změny psychické“. (Trpišovská, & Vacínová, 2006, s. 74) Proto nemůžeme samotné stáří definovat pouze kalendářním věkem, nýbrž nesmíme opomenout stránku sociální a biologickou. Z toho důvodu se nedají vymezit přesně hranice stáří.

S pojmem „stáří“ si bohužel větší část naší společnosti spojuje termíny nemoc, smrt. V očích mladých a vitálních lidí se jeví senioři handicapovaně a dochází k nespravedlivé segradaci. Naštěstí vznikají organizace a nadační fondy umožňující seniorům nejen rozvíjení aktivit, ale zároveň důstojný zbytek života. Mezi nejznámější patří například Elpida plus, Život 90, Veselý senior, Senio a další. Smutné stále zůstává, že úctu ke stáří se musí někteří učit tím, že si všimli těchto institucí pomáhajících seniorům. Úcta a vděk starší populaci by měla být zakořeněna v každém z nás automaticky.

1.1. Biologické stáří

Biologický věk se nemusí shodovat se skutečným věkem člověka. V tomto případě záleží na genetických informacích a životním stylu jedince. Jedná se o vyjádření involučních změn například atrofie, změny regulačních a adaptačních mechanismů, pokles funkční zdatnosti, které se vyskytují převážně ve vyšším věku. Lze tedy zkonstatovat, že na biologický věk mají velký vliv přidružené choroby.

Pacovský (1990) označuje biologické stáří termínem **funkční věk**. Uvádí, že všichni lékaři znají mladé starce a staré mladíky. Funkční věk dle Pacovského odpovídá skutečnému funkčnímu potenciálu člověka.

Dle Mühlpachra (2004) se pokusy o určení biologického stáří, které by bylo výstižnější než kalendářní věk konkrétního člověka, nezdařily a stanovení biologického stáří ani jeho dílčích variant se nevyužívá. Stále tak chybí objektivizace dané skutečnosti, že lidé stejného kalendářního věku se významně liší mírou involučních změn a funkční zdatností.

Laicky se dá o biologickém stáří říci, že „někdo“ zkrátka na své roky nevypadá. Tato skutečnost je dána v genetické výbavě, ale mnohdy se dá ovlivnit na základě správně nastaveného životního stylu – stravování, sportovní aktivity, nebo i rozličné potravinové doplňky na bázi minerálů, kterých ve stáří v organismu ubývá.

1. 2. Sociální stáří

„Sociální stáří je dáno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění.“ (Mühlpachr, 2004, s. 19). Tato etapa je pomyslným mezníkem lidského života, který ho zavede směrem k penzi. Stáří je v tomto smyslu chápáno jako sociální událost.

Mühlpachr (2004) v souvislosti se sociálním stářím provedl členění sociální periodizace života do 4. velkých období:

- První věk označuje jako předproduktivní období, kam zahrnuje dětství, mládí, vývoj, vzdělávání, profesní přípravu, získávání zkušeností a znalostí.
- Druhý věk je produktivní, charakterizuje ho obdobím dospělosti, životní produktivity, založením rodiny, především pracovní činností.
- Třetí věk je postproduktivní, implikuje představu stáří nejen jako období poklesu zdatnosti a odpočinku, ale hlavně navozuje dojem fáze bez produktivní činnosti. Autor sám v této fázi varuje před rizikem nebezpečí z podceňování, diskriminace, minimalizace potřeb, potlačení hlediska osobního rozvoje jako celoživotního procesu trvajících až do smrti.
- Čtvrtý věk nese označení fáze závislosti. S tímto označením vzniká dojem obecně přijímané nesoběstačnosti. Toto označení je nevhodné, představě úspěšného stárnutí se vzdaluje.

Nicméně Pacovský (1990) uvádí, že sociální stáří nelze ztotožňovat se zákonným nárokem na důchod. Důchodová hranice je rozdílná pro muže i pro ženy a zároveň se značně liší v jednotlivých státech. Také konstatuje, že označení věk produkční a po-produkční (důchodový) je vhodný pouze pro ekonomickou klasifikaci, pro potřeby plánování pracovních sil.

Je patrné, že sociální stáří začleňuje seniory do krabičky penzistů s nárokem na starobní důchod. Největším rizikem v této etapě je segradace, která může vzniknout ať už kvůli stránce ekonomické, tak z důvodu ukončení kontaktů s okolím (zaměstnaná rodina, bývalý kolegové). Cílem z pohledu sociálního stáří tedy je, aby byl senior integrován, tudíž nezůstal bez role.

1. 3. Kalendářní stáří

Kalendářní (chronologické) stáří je stanoveno věkem. Kalendářní věk je dán rokem narození. Výhodou kalendářní věku je snadné a jednoznačné vymezení.

V 60. letech se komise expertů Světové zdravotnické organizace shodla na patnáctileté periodizaci lidského života a jako hranici stáří označila věk 60 let. V rámci prodlužování lidského života v hospodářsky vyspělých státech a s ohledem na přibývající seniorskou populaci se hranice stáří posouvá k věku 65 let. (Mühlpachr, 2004)

Členění v rámci Světové zdravotnické organizace uvádí Haškovcová (2006):

45 – 59 let – střední, nebo též zralý věk

60 – 74 let – vyšší věk, nebo také rané stáří

75 – 89 let – stařecký věk nebo-li senium (vlastní stáří)

90 let a výše – dlouhověkost.

V poslední době se uplatňuje následující členění:

65 – 74 let – mladší senioři

75 – 84 let – starší senioři

85 let a více – velmi staří senioři.

V obou případech se hranice vlastního stáří stanovuje na 75 let.

1. 4. Dlouhověkost

Dlouhověkost označuje pokročilý věk nad 90 let (někdy nad 85 let). Lidé si odjakživa přáli dožít se mnoha let. Ale žádné zázračné elixíry ani lektvary prodlužující život nebo dokonce zaručující nesmrtelnost se nepodařilo celá staletí vynalézt. Teprve až v posledních desetiletích vlivem medicíny v kombinaci se zdravým životním stylem a celkovým zvyšováním životní úrovně dochází k prodlužování periody lidského života. Nelze s určitostí tvrdit, že pro každého dlouhodobě žijícího je jeho věk výhodou.

Jako index dlouhověkosti je označován poměr dlouhověkých ke všem osobám ve věku 60 a více let v dané populaci (90+ / 60+).

Odborníci se shodují, že délka lidského života se bude prodlužovat. Maximum délky se odhaduje na 120 – 125 let. (Haškovcová, 2006)

1. 5. Stárnutí

Známou skutečností je, že všichni stárneme hned od svého narození. Mění se postupně naše funkce ve smyslu biologickém, duševním a tělesném. U každého probíhá proces stárnutí (gerontogeneze) individuálně a variabilně. Člověk stárne svým tempem podmíněným genetickou výbavou, vlivem prostředí, životními podmínkami, rozlišným zdravotním stavem i životním stylem.

„Pod pojmem stárnutí se zpravidla rozumí souhrn změn, ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonnosti jedince a jež kulminují v terminálním stádiu a ve smrti.“ (Langmeier, & Krajčířová, 2006, s. 201) Citace definuje proces stárnutí ve stáří. Ve stáří vrcholí změny duševní, tělesné, biologické. Dochází zřetelně k úpadku sil a schopností, značně odlišně u různých jedinců.

1. 5. 1. Duševní involuční změny

V duševním stárnutí se prolínají vlivy biologického věku mozku i celého těla s vlivem nově nastalé životní perspektivy, změny vzhledu a vším co s sebou věk nese.

Duševní činnost starých lidí je zpomalena, senior je většinou méně motivován k aktivitě. Přesnost se stává důležitější na úkor rychlosti. Projevuje se to hlavně v zátěžových situacích. Tím, že situace a úkoly řeší staří lidé mnohdy pomalu (ikdyž správně), působí na své okolí bezradně.

Pacovský (1990) uvádí, že ve stáří převládá všeobecně touha po soukromí a pohodlí, což má velký vliv na chování seniorů. Raději se vzdávají dříve oblíbené zábavy s koníčky, než podstupovat námahu spojenou s nepohodlím. Tato skutečnost vede k uzavřenosti a následné segradaci.

Dalším významným prvkem je špatné snášení změny. Životní změna např. stěhování se stává pro starého člověka doslova traumatem. Staří lidé jsou spíše zaběhlí ve svých stereotypních kolejích. (Mühlpachr, 2004) Emoce jsou labilnější, starší lidé snadno podléhají dojetí.

Zhoršuje se paměť. Především pro nové události, zatímco dávné minulé zážitky (např. týkající se dětství) zůstávají v paměti dobře uchovány. „Kromě toho bývají však vzpomínky obsahově i emočně zkráceny.“ (Langmeier, & Krejčířová, 2006, s. 202) Minulé je hodnoceno u starších lidí pozitivně. Často starší lpí na bývalém postavení, zvyklostech. Krátkodobá paměť se zhoršuje výrazněji.

Všechny změny nesměřují vždy k horšímu. Často se zvyšuje vytrvalost zvláště v monotónní duševní činnosti, trpělivost, pochopení pro motivy jednání okolí. Slovní zásoba, stejně jako jazykové dovednosti zůstávají zachovány. Problém tkví v tom, že vlivem některých přítomných poruch a vad se nemůže člověk dostatečně projevit. Pacovský (1990) hovoří v tomto případě o skrytém intelektu.

Duševní involuci se těžko odlišují změny přirozené, dané věkem, od změn, jež jsou součástí nebo následkem určité choroby. Z nejčastějších psychických chorob vyskytujících se ve stáří můžeme jmenovat deprese, paranoidity, dokonce i suicidium.

1. 5. 2. Biologické a tělesné involuční změny

Stupeň tělesných změn ve stáří je dán nejen vlastními dispozicemi, ale také chorobnými změnami nebo životním způsobem. Dochází ke změně v orgánech (ubývání tkání a nahrazování tkání vazivem), řídnutí kostí, atrofie svalů. V důsledku těchto změn nastává sekundárně postižení sluchu, zraku, náchylnost k infekcím a zhoubnému bujení.

Geronti jsou ve svých činnostech často omezeni srdeční chorobou, vysokým krevním tlakem, chronickými záněty kloubů, nemocemi páteře. Kombinace více typů onemocnění se nazývá polymorbidita. (Mühlpachr, 2004)

Nejvýznamnější **somatické změny** a jejich důsledky:

celkově se mění složení organismu, atrofie tkání se zmnožením vaziva a tuku, zvýšení obsahu tělesného tuku (až o 25%) nebo úbytek tzv. lean body mass (netučné tělesné hmoty), ukládání vápníku v tkáních, jeho průnik do membrán a buněk.

Řízení organismu se projevuje oslabením a zpomalením regulačních mechanismů, zhoršují se adaptační schopnosti a odolnost vůči zátěži, úbytkem funkčních rezerv.

V pohybovém aparátu poklesne svalová síla, je úbytek kostní density, stárnutí chrupavky, zhoršení kožního cití a koordinace pohybu.

V metabolismusu dochází ke snížení bazálního metabolismu (až o 20%), snížení maximální spotřeby kyslíku bez ohledu na výkonnost kardiovaskulárního systému, poruchám glukózové tolerance (ztížení vstupu glukózy do buněk ovlivní pohybovou aktivitu).

Nervový systém je charakterizován zpomalením nervového vedení a prodloužením reakční doby, poruchami spánku, atrofií mozku zapříčiňující pro člověka horší vybavitelnost a vštípivost.

V endokrinním systému se snížení produkce hormonů, tím sekundárně dochází k rezistenci tkání na hormonální stimulaci.

V oběhovém systému se objevuje snížení průtoku krve orgány, snížení elasticity tepen, snížení poddajnosti levé komory srdeční se sklonem k srdečnímu selhávání, zmenší se urychlování tepové frekvence, zaniknou buňky převodního systému s poruchami tvorby vzruchů, dojde k degenerativním změnám chlopní.

Respirační systém je typický zvýšením dechové frekvence, zvýšením mrtvého prostoru a poklesem vitální kapacity plic, snížením citlivosti dechového centra v rámci změněných plynů.

Vylučovací systém jeví známky úbytku renálních glomerulů s poklesem glomerulární filtrace, tím dochází k očišťovací schopnosti ledvin asi o 50% v 80 letech.

U trávicího systému je patrné opotřebení nebo naprostá ztráta chrupu, snížení acidity žaludku, porucha hybnosti trávicí soustavy.

Imunitní systém se projevuje snížením imunity, zvýšenou tvorbou autoprotilátek. (Mühlpachr, 2004)

Ostatní projevy jsou atrofie kůže, snížená vitalita tkání a zpomalené hojení, zhoršení smyslového vnímání (oslabení chuti a čichu, zhoršení sluchové ostrosti, snížení tepelné rozlišovací schopnosti, zhoršení adaptace na šero a osvit), vrásky, šedivé vlasy.

Biologická involuce není ovlivnitelná, protože vychází hlavně z genetických dispozic. Provázejícím prvkem biologické involuce je změna funkčního potencionálu. Název léků, které mají ve stáří pozitivně ovlivnit stav organismu je **geriatrika**. Tyto léky ovšem nepůsobí přímo na involuční změny, ale dodávají chybějící látky organismu. Působí tedy spíše substitučně. Patří sem hlavně multivitamínové preparáty s minerály, hormonální substituce, fytofarmaka (rostlinné výtažky) především ze ženšenu a jinanu dvoj-laločného, eventuelně včelí produkty. K farmakům ovlivňujícím biologickou involuci můžeme počítat nootropní látky (zefektivní metabolismus), nebo psychostimulancia (stimulují mozkovou činnost). Není známo vůbec žádné geriatrikum, které by ovlivnilo přímo biologický mechanismus stárnutí.

1. 6. Gerontologie a geriatrie

Pokud se zabýváme stářím, nesmíme opomenout dva pojmy, které jsou s ním spojeny. Jedná se o gerontologii a geriatrii.

Gerontologie je multidisciplinární souhrn poznatků o stárnutí a stáří. Mohutným impulsem pro rozvoj této vědy byl kromě demografického vývoje zároveň rozvoj dalších věd – hlavně biologie, sociologie. (Haškovcová, 2006)

Na tomto podkladě se člení do tří základních proudů (Mühlpachr, 2004):

- gerontologie experimentální (biologická) – vysvětluje otázky, proč a jak živé organismy stárnou, zabývá se hlavně buněčnou problematikou,
- gerontologie sociální – zabývá se vztahem starého člověka a společnosti, dále tím, co staří lidé od společnosti potřebují, jak stárnutí populace ovlivňuje společnost a její rozvoj. Zahrnuje problematiku demografickou, sociologickou, psychologickou, ekonomickou, urbanistiku, právní vědy, pedagogiku,
- gerontologie klinická – zabývá se zvláštnostmi zdravotního stavu a chorob objevujících se ve stáří, specifickostí výskytu, klinického obrazu, průběhu, vyšetřování, léčení i sociálních souvislostí.

Pojem **geriatrie** je odvozen z řeckých slov gerón (stařec) a iatró (léčím). Autorem termínu je pravděpodobně Rakušan Ignatz Nasher (1863 – 1929), který působil v USA. Roku 1914 vydal učebnici „Geriatrics: The diseases of old age and their treatment“. Geriatrie se stala momentálně v některých státech (Španělsko, Irsko, Velká Británie, Slovensko, Česká republika) samostatnou lékařskou disciplínou. Zabývá se problematikou vnitřního lékařství ve spojitosti s neurologií, rehabilitací, psychiatrií, ošetřovatelstvím, propojením s domácí péčí a sociálními službami. „Jádrem oboru není dlouhodobé ošetřovatelství, nýbrž zachování a obnova soběstačnosti a rozvoj specifického geriatrického režimu.“ (Mühlpachr, 2004, s. 11)

Na závěr kapitoly o stáří je patrné, že se tato etapa musí hodnotit komplexně a ne pouze podle určitého znaku jako šedivé vlasy, vysoký věk, starobní důchod. Stárnutí má individuální tempo podmíněné nejen genetickou výbavou, ale i stylem života a životními podmínkami. Všichni stárneme od narození a jednou budeme skutečně staří. Záleží pouze na nás, jak se připravíme a jak tuto skutečnost přijmeme.

2. Stáří z pohledu demografického

Demografie je nauka o obyvatelstvu, jeho počtu, struktuře, rozmístění, reprodukci, růstu, studuje zákonitosti vývoje populace. Tato věda se neustále obměňuje v závislosti na populačním vývoji.

„Globálním problémem lidstva je, že nás stále přibývá“. (Pacovský, 1997, s. 9) V roce 1870 žila na Zemi přibližně 1 miliarda obyvatel, v roce 1930 2 miliardy, v současnosti jsou to 5,7 miliardy a prognózy pro rok 2025 předurčují 8 miliard. Vývoj je celosvětově nerovnoměrný. Přírůstek obyvatelstva se očekává především v rozvojových zemích jižní Asie, Afriky, Latinské Ameriky. V hospodářsky vyspělých zemích se očekává naopak populační pokles se stagnací. Podle prognóz se počet obyvatelstva v hospodářsky vyspělých státech do roku 2025 prakticky nezmění (1,2 až 1,3 miliardy), zatímco v rozvojových zemích dále prudce poroste ze 4,5 miliardy až na 7 miliard. (Pacovský, 1997)

2. 1. Demografický vývoj v ČR

Demografický vývoj ČR v minulém století je spojen do roku 1992 se Slovenskou republikou. Dynamika stárnutí populace značně kolísala. Za prvních padesát let minulého století se zvýšil počet osob šedesátiletých a starších jen o 400 tisíc, ale za dalších dvacet let (1950 – 1970) skoro o milión. V roce 1970 jsme měli 2 428 osob nad 60 let věku. (Pacovský, 1990) V dnešní České republice je délka života 78,1 let pro ženy a 71, 5 let pro muže. (Haškovcová, 2006) To ovšem neznamená, že se tohoto věku musí dožít každý, ani že by tento limit nemohl být překročen.

Mezi muži a ženy existují výrazné věkové rozdíly. Ženská populace je starší než mužská. U nás je to dáno především nižší specifickou úmrtností žen. Rozdíly v délce života mužů a žen se zvětšovaly v posledních padesáti letech. Celková délka života mužů se za toto období prodloužila o 15, u žen o 19 let. Ve vyšších věkových skupinách se zvýšil index tzv. feminity, což je počet žen na 1000 mužů. (Pacovský, 1990)

Podle kritérií Světové zdravotnické organizace se za staré obyvatelstvo považuje populace, v níž je více než 7% osob starších než 65 let.(Haškovcová, 2006) V současnosti u nás počet osob starších 65 let činí 13,8%. Česká republika patří tedy podle světových měřítek k staré populaci.

2. 2. Společenské důsledky stárnutí obyvatelstva

Stárnutí a stáří není pouze záležitostí individuální, ale má zároveň společenské dopady. Mezi nejzávažnější důsledky můžeme zahrnout ekonomické, sociálnězdravotní, psychosociální.

Ekonomické důsledky vyplývají z rostoucího počtu a podílu staršího obyvatelstva, které se stává neproduktivním. Ekonomicky aktivní musí vytvořit prostředky pro zajištění starých lidí. K materiální stránce se zde řadí výdaje na důchody. V roce 2000 pracovalo na 1. důchodce 1,8 lidí, v roce 2015 to bude jen 1,5 lidí a v roce 2030 pouhých 1,2 osob.(Haškovcová, 2006). V zájmu nás všech je správně navržená důchodová reforma.

Sociálně zdravotní důsledky jsou dány prokazatelně vyšší nemocností a zvýšenou potřebou různých forem zdravotní a sociální péče. V této oblasti se náklady za posledních 15 let zvýšily téměř třikrát.

Psychosociální důsledky se týkají rolí starých lidí ve společnosti, zabezpečování jejich práv a potřeb, postavení v rodině, řešení specifických problémů např. zdravotního stavu, bydlení, stravování, soběstačnosti, aktivity, kvality života.

ČR podala návrh Národního programu přípravy na stárnutí populace, který byl schválen Usnesením vlády č. 1181 ze dne 14. 11. 2001. (Petřková, & Čornaničová, 2004) Zmíněný návrh obsahuje 10 základních principů péče o staré občany, zahrnuje mimo jiné i vzdělávání seniorů, dále etické problémy, zdravotní péči, zdravý životní styl, bydlení, zabezpečení přirozeného sociálního prostředí.

Z této kapitoly plyne všeobecně známý fakt, že nejen česká, ale také celosvětová populace stárne. Každá vyspělá společnost musí počítat s nezbytností vytváření podmínek v rámci zabezpečení stárnoucího obyvatelstva. Týká se to nejen vydávání prostředků zajišťující potřeby starých lidí, nýbrž i různých forem sociální a zdravotní péče. Důležitou záležitostí je také správně vedená a navržená důchodová politika.

3. Gerontopedagogika - edukace starších lidí

Názor, že člověk se učí převážně v mladém věku, je už dávno překonaný. Na vzdělávání se pohlíží jako na celoživotní proces. Dnešní společnost se snaží utvářet podmínky pro veškeré věkové kategorie. Cílem v tomto ohledu není pouze vytvořit vzdělávací příležitosti, ale např. v případě seniorů i uspokojení potřeby v postproduktivním věku. Senioři vstupem do penze ztrácí dosavadní sociální roli. Mnohdy spojují odchod do důchodu se snížením společenské prestiže a vlastní autority. Nastává fáze druhého životního programu. Význam vzdělávacích aktivit tkví v tom, že naznačují stárnoucím a starým lidem novou životní perspektivu.

Ve vzdělávání dospělých můžeme obecně stanovit dvě cílové skupiny. První jsou lidé v produktivním věku, druhá senioři. Nutné je zdůraznit, že potenciální účastníci se musí sami specifikovat jako cílová skupina. (Beneš, 2008) Věda o vzdělávání dospělých se jmenuje andragogika, vzděláváním starších lidí se zabývá gerontopedagogika.

„Andragogika je vědní studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení dospělých.“ (Beneš, 2008, s. 1) Pojem andragogika poprvé použil v první polovině 19. století německý učitel Alexandr Knapp (1883). Existují zcela rozdílná pojetí andragogiky. V našem pojetí je andragogika součástí věd o výchově a vyučování. Z pohledu vzdělávání v lidském životě pomyslně předchází gerontopedagogice.

3. 1. Gerontopedagogika

Gerontopedagogika je nová disciplína, která se neustále obsahově i terminologicky vyvíjí. V současné době se jeví jako nutnost z pohledu celoživotního vzdělávání a zároveň jako nutnost dnešní moderní doby.

V 60. letech minulého století dochází k přehodnocování úlohy stárnoucí a staré generace. Vlivem vědeckotechnického rozvoje v západních zemích, který přinesl zejména starší generaci negativní důsledky, vzniká nová cílová vzdělávací skupina. Jsou to senioři. Jejich potřeby byly předtím spíše ignorovány.

Název vědní disciplíny o vzdělávání a výchově ve stáří není ustálen. „Někteří odborníci, jako je např. E. Livečka ji nazývají **gerontopedagogikou**, slovenští odborníci např. Š. Švec, R. Čornaničová používají termín **geragogika**, současně ale uznávají terminologickou neustálenost názvu disciplíny zkoumající edukaci seniorů. Česká andragogická škola (např. M. Beneš, A. Petřková) preferují termín **gerontagogika**.“ (Petřková, & Čornaničová, 2004, s. 18)

3.2. Funkce vzdělávání seniorů

Edukační aktivity jsou jedny z nejdůležitějších faktorů udržující kvalitu života. U lidí nastává potřeba být aktivní a mít pocit užitečnosti. Dochází k posilování sebedůvěry, mobilizaci intelektových a kognitivních funkcí, upevňování fyzického a duševního zdraví a tím k životní spokojenosti. (Petřková, & Čornaničová, 2004) Ovšem kvalita života je velmi subjektivní a individuální, obzvláště ve stáří. Individuálním tempem stárnutí s dalšími faktory jako jsou např. rodinná situace, životní úroveň, vzdělanostní úroveň, profesní status, hodnotová orientace spojená hlavně s kultivací osobnosti přispívá značně ke stránce kvality života.

Celoživotní učení se považuje za prostředek, který utváří budoucnost společnosti podporou osobního rozvoje jednotlivců. Edukace seniorů naplňuje edukační potřeby seniorů převážně podle jejich osobních zájmů. Vzdělávání může také usnadnit zvládání vývojových úkolů v průběhu života a může pomoci v adaptaci v pozdějších situacích. Učení ve starším věku není tedy pouze kompenzačním mechanismem, ale stává se i nutnou podmínkou pochopení života ve stále se měnícím světě. (Mühlpachr, 2004)

Opakovaně bylo doloženo, že když staří lidé studují a tedy mají jeden z jasných společensky garantovaných programů, méně si všímají existujících potíží stáří, lépe je překonávají a skutečně méně stůňou.“ (Haškovcová, 1990, s. 148)

„Livečka (1982, s. 297) vymezil tyto funkce vzdělávání:„ (Mühlpachr, 2004, s. 138)

- preventivní funkce je naplňována za předpokladu, že jsou v předstihu prováděna opatření pozitivně ovlivňující průběh stárnutí a stáří,
- anticipační funkce přispívá pozitivně k připravenosti na změny ve stylu života spojených hlavně s odchodem do důchodu,
- rehabilitační funkce se spojuje se znovuobnovováním a udržováním fyzických, duševních sil a s přípravou činností pro další existenci jedince
- posilovací funkce je považována za nejvýznamnější, přispívá k rozvoji zájmů, potřeb, schopností lidí v postproduktivním věku, podpoře jejich aktivity, ke kultivaci jejich zájmů a potřeb. Podle charakteru by měla být tato funkce označována jako stimulační, popř. kultivační.

Petřková a Čornaničová (2004) stanovily cíle edukace. V první řadě je to nezávislost v seniorském věku (přístup k základním potřebám, ke zdravotní péči, k práci, rozhodovací podíl o odchodu do důchodu, přístup ke vzdělávacím programům), seberealizace (nové způsoby začlenění) a důstojnost (nebýt vystaven týrání a vykořisťování).

V edukaci seniorů je nutné i zmínit, že není důležité, zda se učí každý, ale jestli se každý, kdo chce, učit může. Důležitý faktor je nejen to, zda existuje odpovídající nabídka, ale do edukace seniorů se promítá mnohdy negativně situace ekonomická, zdravotní, rodinná.

Motivace dalšího vzdělávání seniorů záleží hlavně na dosaženém vzdělání, dřívější účasti na dalším vzdělávání, na dříve rozvinutých zájmech zabývat se různými oblastmi vědění, na účasti na kulturním životě, na sociální aktivitě v rodině i vně rodiny, na politické angažovanosti, atd. (Beneš, 2008)

3. 3. Formy vzdělávání seniorů

Edukace seniorů je směřována ve smyslu pomoci udržet jim krok s měnící se společností a přidávat jim život k létům. (Slípka, 2004) Je zcela nutné napsat, že ne každý senior se dá označit přímo za studijní typ. Do edukace v postproduktivním věku proto nezahrnujeme pouze učení ve vzdělávacích institucích, nýbrž také různorodé aktivity, zájmové činnosti. Vzděláním rozumíme např. hobby, rozvinutí již předchozího zájmu, činnosti. Na prvním místě musíme vidět program pro seniora dle vlastního potenciálu nebo zájmu.

3. 3. 1. Kluby důchodců

Kluby důchodců jsou organizace vyznačující se neformálností vztahů, rozvíjením osobních zájmů seniorů a uspokojováním potřeby vzájemného kontaktu. Nachází se téměř v každé obci.

V rámci jejich činnosti nejčastěji zaznamenáváme společenské návštěvy kulturních akcí, kulturně – tvořivé aktivity např. nacvičování scének a lidových zvyků, vzdělávací aktivity, besedy s lékařem, výstavy ručních prací, poznávací zájezdy a exkurze, sportovně – rekreační aktivity, společné vycházky, oslavy kulatých narozenin členů. (Petřková, & Čornaničová, 2004)

3. 3. 2. Akademie třetího věku

Akademie třetího věku je název pro cykly přednášek, diskuzí a seminářů, které zahrnují nejméně deset společenských setkání v určených intervalech. Vzdělávání zde se přizpůsobuje místním potřebám, možnostem a podmínkám, současně vychází vstříc skupinovým zájmům účastníků.

Akademie třetího věku jsou organizovány zpravidla pod záštitou různých organizací (Červený kříž) či institucí (Akademie J. A. Komenského, Domy kultury). Obsahem edukace je medicínsko-gerontologická orientace, občansko-sociální vzdělání, tematické

společensko-vědecké cykly jako kultura, historie, literatura, umění, ekologie, aj. Patří sem zároveň hobby aktivity (filatelistika, heraldika, numismatika, ...), rekondiční cvičení a jóga. Účastníci dostanou potvrzení (diplom) o absolvování kurzu. (Petřková, & Čornaničová, 2004)

Hranici mezi Akademií třetího věku a Univerzitou třetího věku vychází ze skutečnosti, kdo danou instituci zakládá. „Zatímco akademie mohou být zakládány kýmkoliv kdekoliv, Univerzity třetího věku vznikají při centrech Vysokých škol.“ (Haškovcová, 1990, s. 146)

3. 3. 3. Univerzita třetího věku

Univerzita třetího věku (U3V) se dá označit nejnáročnějším typem studia pro seniory. Jedná se o oficiálně uznané instituce umožňující občanům důchodového věku studium vysokoškolské úrovně v nejrůznějších oborech. V České republice se realizuje studium jako celoživotní vzdělávání, které má charakter osobního rozvoje a ne profesní přípravy.

Historicky první Univerzita třetího věku vznikla roku 1973 na Univerzitě společenských věd ve francouzském městě Toulouse. Založil ji profesor práva a ekonomických věd P. Vellase. Vůdčí myšlenkou bylo vytvořit druhý životní program starým lidem. Program pro účastníky byl volen tak, aby byl v souladu s medicínskými, sociokulturními a sociálními elementy, důležitými pro udržení aktivity stárnoucího nebo starého člověka. U3V se šířily dál po evropských zemích. Jedna z prvních ve střední Evropě vznikla v Polsku (1975). (Mühlapachr, 2006)

V Československu se objevuje první U3V v roce 1986 v Olomouci díky iniciativě ČSČK, o rok později v Praze na 1. lékařské fakultě UK za podpory tehdejšího děkana geriatra Vladimíra Pacovského.

Petřková a Čornaničová (2004) uvádí, že v Evropě je celkem 1232 U3V. Z toho 59 sídlí v Německu, 18 v Rakousku, 32 v Belgii, 6 v Dánsku, 6 v zámořských teritoriích Francie, 91 v Španělsku, 1 v Estonsku, 28 ve Finsku, 304 ve Francii, 216 ve Velké Británii, 1 v Maďarsku, 282 v Itálii, 1 na Maltě, 24 v Norsku, 29 v Holandsku, 20 v Polsku, 8 v Portugalsku, 47 v České republice, 3 na Slovensku, 16 ve Švédsku, 20 ve Švýcarsku.

Vlivem rostoucího počtu U3V vznikla potřeba vzájemné komunikace mezi nimi. Dochází k založení Mezinárodního sdružení U3V – AIUTA (Association Internationale des Universités du Troisième Age) roku 1977, které sídlí v Toulouse. Mezi hlavní cíle této organizace patří podpora zakládání dalších U3V po celém světě, navazování a udržování kulturních a vědeckých kontaktů mezi členy, podpora navazování regionálních styků, poskytovat členům informační služby, spolupráce s organizacemi, jejichž činnost se týká vyššího vzdělávání a životních podmínek starší generace.

Během posledního čtvrtstoletí se hnutí U3V rozvíjelo a krystalizovaly se vlastní názory na cíle ohledně edukace na těchto institucích. Mühlpachr (2004) uvádí, že v prvních letech se dbalo především na seznámení starších občanů s vědeckými poznatky, prohlubování jejich sebepoznání, pomoci získání nadhledu a tím ulehčení přizpůsobování a orientaci ve stále složitějším a měnícím se prostředí.

V posledních letech je kladen důraz na sociálně psychické aspekty. Cíl se spatřuje primárně ve vytváření předpokladů pro setkávání generací, nalézání báze pro výměnu zkušeností, „pro vyvedení člověka z jakéhosi gheta. (Petřková, 1994, s. 24-32)“ (Mühlpachr, 2004). Vytváří se snaha o zmírnění napětí mezi mladou a starší generací (tzv. age-ismus).

Vize poslání U3V je v zabezpečování práva starších na učení, vzdělání, realizaci zájmového poznávání na vědecké úrovni, v udržování fyzické kondice, ale i výzkumné činnosti. Telefonicky jsem si ověřila na studijních odděleních Masarykovy a Karlovy univerzity, že zájem o studium v řadách seniorů v posledních letech narůstá.

3. 3. 4. Další edukační aktivity seniorů

V období stáří se zvětšuje prostor pro volný čas. Ovšem ne každý penzista je ochoten tento čas přizpůsobit pravidelné edukační aktivitě. Mnozí důchodci vyhledávají příležitostné přednášky spojené se svým dlouholetým koníčkem. Podle Beneše (2008) se nejvíce seniorů učí pomocí masových médií a přátel.

Nejčastější nabídky aktivit:

- ucelené cykly zájmových přednášek (astronomie, historie, umění, cestování)
- ucelené cykly inovačních přednášek (práce s počítačem, ekologická problematika, násilí ve společnosti, kriminalita na seniorech, kurzy kreativního myšlení), patří sem i problematika mezigenerační komunikace hlavně prarodičů s vnuky,
- volnočasové nabídky programů (odpolední tance, kurzy jógy, relaxační aktivity)

Všichni lidé netráví zbytek života ve vlastním domově, ale nesmím opomenout penzisty v domovech důchodců, penzionech nebo domech stáří. Těmto lidem jsou většinou nabízeny činnosti v rámci fungování daného zařízení, kde se nacházejí.

Petřková s Čornaničová (2008) uvádí, že v domovech důchodců působí adaptačně – edukační programy. Nejprve při příchodu do tohoto zařízení nastává adaptační program (adaptace se odhaduje průměrně až na 6 měsíců) a následně nastupuje potřeba vlastního edukačního programu (většinou je do něj klient už zapojený). Edukační programy se staví na bázi ergoterapie (keramické dílny, pletení, háčkování) a rehabilitace. Pořádány jsou příležitostné výlety, společenské akce (DD Věstonická pořádá v září „Hody“), taneční večery, prodej výrobků z ergoterapie. Ve většině zařízení jsou specializovaní zaměstnanci (pedagogové) vytvářející aktivizační seniorské programy.

Pokud shrnu kapitulu o gerontopedagogice, musím zkonstatovat, že jako vědní disciplína je mladá, bohužel díky předešlé ignoraci společnosti k potřebám stáří. Během posledního čtvrtstoletí zaznamenala značný rozvoj. Vliv na tento fakt nesou nejen společenské změny v důsledku globalizace, ale i vzrůstající počet vitálních seniorů. Nabídka vlastních edukačních aktivit se stále rozšiřuje. Pro penzisty představuje pomoc nejen na poli vědění a objevení nových informací, ale nabízí i novou životní orientaci společně s osobním růstem.

Praktická část

4. Cíle průzkumu a formulace hypotéz

Hlavním cílem mojí bakalářské práce je objasnit formy edukace pro seniory a následně zjistit, zda jsou s nimi dostatečně obeznámeni a využívají je. Pomocí dostupných zdrojů (literatura) jsem vypracovala dotazník k tématice gerontopedagogiky a pomocí následného šetření jsem provedla průzkum na dané téma v řadách seniorů.

Kladené dotazy se týkaly zájmové činnosti a aktivit, které provozují lidé v důchodu doma, nebo kolektivně v rámci nějaké instituce či spolku. Otázky byly orientovány také na časovou periodu, kterou jsou ochotni lidé věnovat vzdělávání, motivaci ke vzdělávání, jejich koníčky.

Dále byl dotazník zaměřen na instituce poskytující edukační možnosti seniorům. Lidé byli tázáni, zda mají znalosti o jejich existenci, navštěvují je, znají vrstevníky navštěvující tyto instituce.

Pro můj průzkum vystaly dva cíle šetření:

1. Zjistit, zda mají senioři zájem o vzdělávání v důchodu.
2. Zjistit, zda znají senioři edukační možnosti a vědí, kam se v případě zájmu můžou obrátit.

Hypotézy průzkumu:

1. Kalendářní věk nemá vliv na vzdělávání.
2. Většina lidí (více než 50%) má v důchodu zájem především o své předchozí koníčky .
3. Lidé v důchodu nemají přehled o edukačních aktivitách.

5. Charakteristika vzorku šetření

Pro svůj průzkum jsem si vybrala skupinu seniorů po operaci totální endoprotézy kolenního nebo kyčelního kloubu. Pracuji jako zdravotní sestra a jsem s nimi v bezprostředním styku. Optimální ortopedický věk se pohybuje kolem 70 let a výše. Pro tento výkon musí být senioři z důvodu pro organismus velmi náročného a zatěžujícího operačního výkonu fyzicky i duševně zdraví. Tito lidé jsou po operaci na pohybovém aparátu indikováni k následnému plnohodnotnému životu.

K bližší charakteristice vzorku šetření uvádím položky 1 – 3 z dotazníku, které tento vzorek blíže specifikují.

Respondenty jsem rozdělila do věkových skupin v rámci současného dělení kalendářního stáří. Toto dělení použiji ve svém průzkumu ke srovnání jednotlivých věkových skupin. Šetření se zúčastnilo celkem 60 lidí, z toho 18 (8 mužů a 10 žen) ve věku 65 – 74 let, 42 (12 mužů, 30 žen) ve věku 75 – 84 let.

TABULKA Č. 1: VĚKOVÉ SKUPINY

	Muži	Ženy	Celkem
Kategorie A	8	10	18
Kategorie B	12	30	42
Kategorie C	0	0	0

Kategorie A – věk 65 – 74 let (mladší senioři)

Kategorie B – věk 75 – 84 let (starší senioři)

Kategorie C – věk 85 let a výše (velmi staří senioři)

Průzkumu se zúčastnilo celkem 60 respondentů, z toho 40 žen (66%) a 20 mužů (34%). Nelze objektivně posoudit, zda se v tomto případě promítnul do šetření index feminity (počet žen na 1000 mužů).

Relativní čísla v rámci vzdělání celkového počtu respondentů se téměř vyrovnala. Rozdíly se nacházely ve vzdělání mezi oběma kategoriemi hlavně na úrovni vzdělání základního – kategorie A 2 lidé (11%), kategorie B 10 lidí (23%), a na úrovni vzdělání střední bez maturity – kategorie A 10 lidí (56%), kategorie B (29%), kterého bylo v celkovém přepočtu největší zastoupení 37%.

TABULKA Č. 2: VZDĚLÁNÍ RESPONDENTŮ

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Základní	2	11	10	23	20
Střední bez maturity	10	56	12	29	37
Střední s maturitou	4	22	12	29	27
Vysokoškolské	2	11	8	19	16
Jiné	0	0	0	0	0

6. Použité metody

Šetření jsem provedla pomocí dotazníků a rozhovoru. Charakter otázek v dotazníku byl směřován na gerontopedagogiku a její edukativní dimenzi. Položky v dotazníku byly uzavřené i otevřené, celkový počet činil 19 (viz Příloha č. 1. Dotazník). Položky 1 – 3 byly informativní, zbytek se týkal gerontopedagogiky. Průzkum proběhl na mém pracovišti tj. chirurgická jednotka intenzivní péče ve Vojenské nemocnici Brno za písemného souhlasu vedení nemocnice, jmenovitě hlavní sestry. S dotazovanými byl veden volný rozhovor týkající se tématu dotazníku.

Celkem bylo připraveno 110 dotazníků, vrátilo se 60. Výhodou dotazníkového šetření byla anonymita respondentů a tím vznikla neomezená možnost odpovědi ve volných otázkách. Oproti tomu nevýhodou mohlo být nepochopení otázky, tím mohlo dojít následně ke zkreslení v odpovědi, nebo neochotě vyplnit dotazník.

Se všemi respondenty byl veden volný rozhovor k tématu týkající ho se průzkumu společně s vlastním dotazníkem.

Analýzu vyhodnocených výsledků jsem následně zaznamenala do tabulek a grafů. Jednotlivé položky byly zaznamenány v absolutních a relativních hodnotách.

7. Výsledky

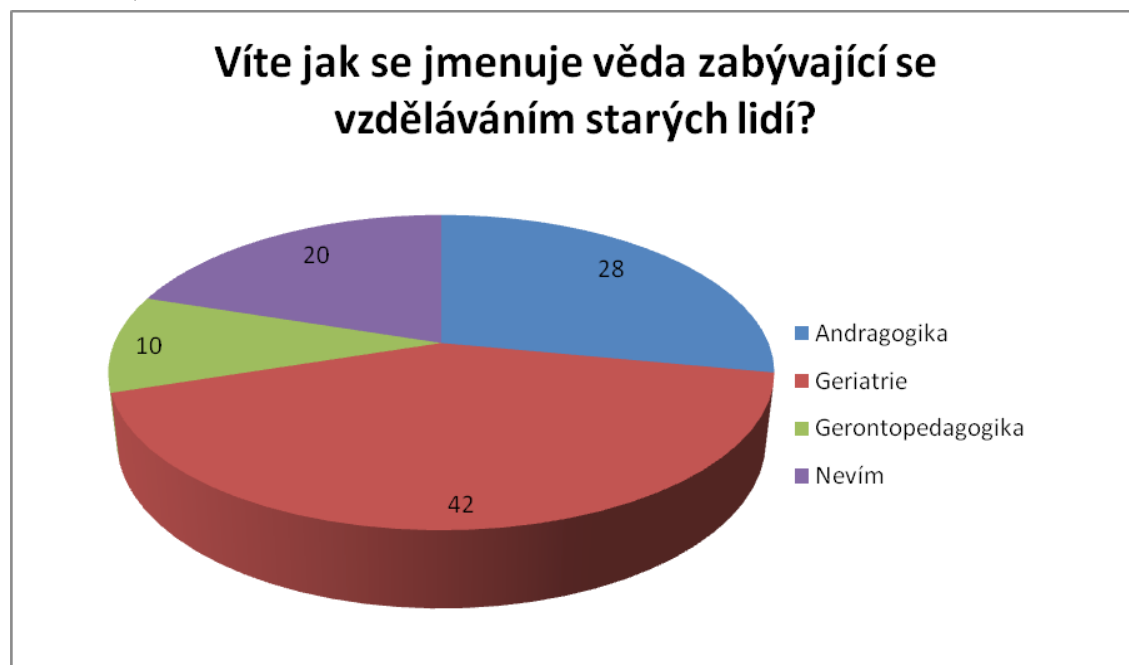
Respondenty jsem následně rozdělila do dvou skupin podle věku. Vždy jsem stanovila celkové procentuální vyhodnocení ze všech dotazovaných účastníků průzkumu.

Položka č. 4: Víte jak se jmenuje věda zabývající se vzděláváním a výchovou starých lidí?

TABULKA Č. 3: VÍTE, JAK SE JMENUJE VĚDA ZABÝVAJÍCÍ SE VZDĚLÁVÁNÍM STARÝCH LIDÍ?

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Andragogika	4	22	13	31	28
Geriatric	10	56	15	36	42
Gerontopedagogika	2	11	4	9	10
Nevím	2	11	10	24	20

GRAF Č. 1: VÍTE, JAK SE JMENUJE VĚDA ZABÝVAJÍCÍ SE VZDĚLÁVÁNÍM STARÝCH LIDÍ?

Z této položky je patrné, že gerontopedagogika je věda mladá a málo známá. Z celkového počtu respondentů ji označilo 10%, kategorie A 11% (2 lidé), kategorie B 9% (4 lidé).

V silném podvědomí lidí ve spojitosti se starými lidmi je pojem geriatric, asi z toho důvodu ji označila drtivá většina respondentů, celkově 42%, kategorie A 56% (10 lidí), kategorie B 36% (15 lidí).

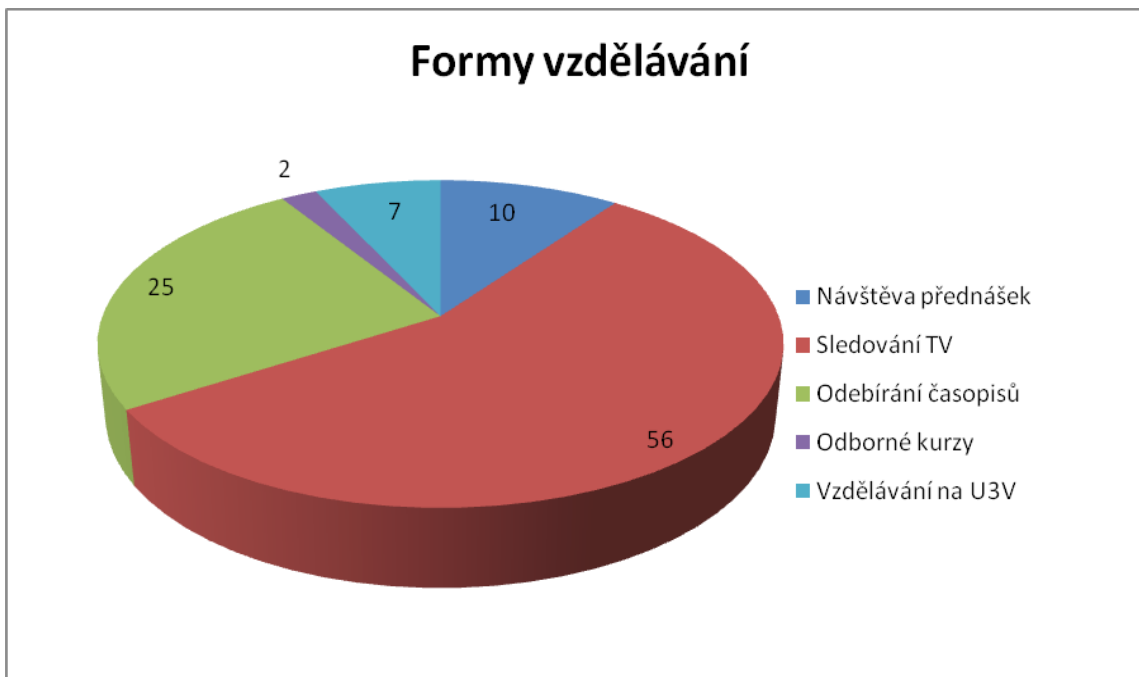
Andragogiku označilo v kategorii A 22% (4 lidé), v kategorii B 31% (13 lidí), celkově 28% a odpověď nevím celkově 20%, v kategorii A 11% (2 lidé), v kategorii B 24% (10 lidí) respondentů.

Položka č. 5: Která z těchto forem vzdělávání je Vám nejbližší?

TABULKA Č. 4: FORMY VZDĚLÁVÁNÍ

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Návštěva přednášek	2	11	4	10	10
Sledování TV dokumentů	10	55	23	55	56
Odebírání hobby časopisů	3	17	12	29	25
Odborné kurzy	0	0	1	2	2
Vzdělávání na U3V	3	17	2	4	7

GRAF Č.2: FORMY VZDĚLÁVÁNÍ

Položka je z pohledu věkových kategorií názorově vyrovnaná. Senioři dávají přednost sledování TV dokumentů, celkově 56%, kategorie A 55% (10 lidí) i kategorie B 55% (23 lidí), dále preferují odebírání hobby časopisů celkem 25%, v kategorii A 17% (3 lidé), v kategorii B 29% (12 lidí).

Seniory zajímají návštěvy přednášek v poměru k dalším nabídkám málo, z celkového počtu dotazovaných odpovědělo 10%, z kategorie A 11% (2 lidé), z kategorie B uvedlo 10% (4 lidé). Menší zájem je také vyrovnaně pro vzdělávání na U3V, celkově z 7%, kategorie A 17% (3 lidé), kategorie B 4% (2 lidé). Nejhůře dopadly odborné kurzy s celkovými 2%. Kategorie A je neuvědla vůbec, v kategorii B 1 respondent (2%).

Položka č. 6: Byla u Vás chuť vstupem do důchodu začít nové projekty?

TABULKA Č. 5: NOVÉ PROJEKTY

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Ano	6	33	30	72	60
Ne	12	67	12	28	40

V této, pro moje šetření téměř zásadní položce, odpověděli respondenti sice z celkového počtu z 60% ano, nicméně nevyrovnaně. Mladší kategorie A udala 33% (6 lidí), starší kategorie B 72% (30 lidí).

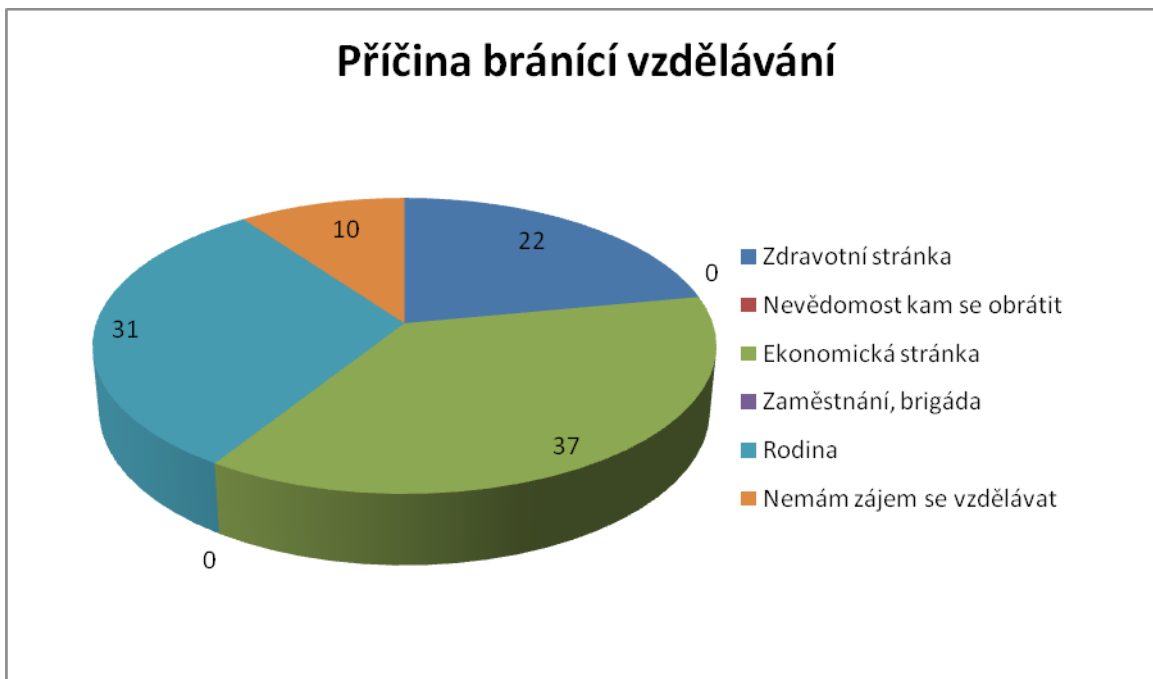
Celková odpověď v komplexním vzorku mnou oslovených lidí je ANO, měl jsem chuť začít v důchodě s novými projekty.

Položka č. 7: Co je hlavní příčina bránící Vám ve vzdělávání?

TABULKA Č. 6: BRÁNÍCÍ PŘÍČINA VE VZDĚLÁVÁNÍ

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Zdravotní stránka	3	17	10	25	22
Nevědomost kam obrátit	0	0	0	0	0
Ekonomická stránka	7	39	15	36	37
Zaměstnání, brigáda	0	0	0	0	0
Rodina	6	34	13	30	31
Nemám zájem se vzdělávat	2	11	4	9	10
Jiné	0	0	0	0	0

GRAF Č. 3: PŘÍČINA BRÁNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Položka č. 7 pozitivně naznačila, že senioři VĚDÍ, kam se mohou při zájmu o edukaci obrátit. Nikdo z nich neoznačil variantu nevědomost kam se obrátit.

Nejvíce jim brání stránka ekonomická, celkem 37%, kategorie A 39% (7 lidí), kategorie B 36% (15 lidí), rodina 31%, kategorie A 34% (6 lidí), kategorie B 30% (13 lidí). Dále nastupuje zdravotní stránka 22%, kategorie A 17% (3 lidé), kategorie B 25% (10 lidí), následně 10% lidí udalo, že nemá zájem nadále se vzdělávat, kategorie A 11% (2 lidé), kategorie B 9% (4 lidé). Odpovědi mezi jednotlivými věkovými kategoriemi byly vyrovnány.

Stejně jako variantu nevědomost kam se obrátit, neoznačil variantu zaměstnání a brigáda s možností jiné žádný z dotazovaných.

Položka č. 8: Kolik času jste ochotni věnovat vzdělávání?

TABULKA Č. 7: ČAS PRO VZDĚLÁVÁNÍ

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Veškerý volný čas	0	0	0	0	0
Pravidelně s periodou 1x týdně	4	22	9	21	22
Příležitostně 1-2x měsíčně	14	78	33	79	78
Žádný	0	0	0	0	0

GRAF Č. 4: ČAS PRO VZDĚLÁVÁNÍ

Respondenti shodně uvedli, že nejsou ochotni věnovat veškerý volný čas vzdělávání, nicméně stejně tak naznačili, že jsou ochotni se učit, protože NIKDO nezádal možnost žádný volný čas.

Nejpreferovanější byla možnost příležitostně 1 – 2x měsíčně 78%, kategorie A 78% (14 lidí), kategorie B 79% (33 lidí). Pravidelně s periodou 1x týdně by se vzdělávalo 21% lidí, z toho kategorie A 22% (4 lidé), kategorie B 21% (9 lidí).

Položka č. 9: V důchodu mám zájem vzdělávat se:

TABULKA Č. 8: ZÁJMY V DŮCHODU

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
V souvislosti s koníčkem	11	61	28	67	67
Za účelem nových informací	3	17	2	4	7
Pro zachování životního stylu	0	0	2	4	3
Nemám zájem se vzdělávat	4	22	10	25	23

GRAF Č. 5: ZÁJEM O VZDĚLÁVÁNÍ V DŮCHODU

Důchodci mají v obou kategoriích vyrovnaně zájem nadále se vzdělávat v souvislosti se svým koníčkem. Celkem 67%, kategorie A 61% (11 lidí), kategorie B 67% (28 lidí).

Nicméně 23% lidí uvedla, že nemá zájem se vzdělávat, kategorie A 22% (4 lidé), kategorie B 25% (10 lidí). Při srovnání s předchozí položkou je odpověď překvapivá, ovšem v položce č. 6 udalo 40% respondentů, že nemá zájem o další vzdělávání. Při na-

bídce určitých alternativ se až 20% lidí odklonilo od negativní varianty. Zřejmě si uvědomilo edukativní škálu nabízenou ve stáří.

7% respondentů, 17% (3 lidé) z kategorie A, 4% (2 lidé) z kategorie B značí, že mladší senioři jsou zvědavější, než starší.

Pro zachování životního stylu se mladší senioři nemíní nijak angažovat, kategorie B 4% (2 lidé), v celkovém přepočtu to činí 3%.

Položka č. 10: Co vnímáte jako hlavní důvod motivující staré lidi ke vzdělávání?

TABULKA Č. 9: MOTIVUJÍCÍ DŮVOD

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Vznik nových technologií	6	33	16	38	37
Vyplnění volného času	2	11	10	24	20
Poznávání nových lidí	2	11	12	29	23
Rozšíření vědomostí	8	45	4	9	20

Z celkového počtu dotazovaných seniorů při odpovědi na tuto otázku volilo motivující alternativu vznik nových technologií s 37%. Zvolilo ji 33% (6 lidí) z kategorie A, ze starší kategorie B dokonce 38% (16 lidí).

Celkem 23% ze všech respondentů by vyhledalo aktivitu pro poznávání nových lidí, kategorie A 11% (2 lidé), kategorie B 29% (12 lidí). Starší senioři udaly tuto alternativu až dvojnásobně víckrát, zřejmě v pokročilém věku ubývají v důsledku onemocnění přátel, mnozí z nich ovdoví a nastává samota.

Vyrovnaně – celkem 20%, dopadly nabídky vyplnění volného času s rozšířením vědomostí, ovšem o rozšíření vědomostí měla mladší kategorie A 45% (8 lidí) větší zájem, než o vznik nových technologií, kategorie B udala 9% (4 lidé). Učení pro vyplnění volného času volilo 11% (2 lidé) z kategorie A, 24% (10 lidí) z kategorie B.

Položka č. 11: Uved'te, zda a jakou kolektivní aktivitu pravidelně absolvujete:

Tato otázka nechala seniorům volný prostor k vyjádření. Nezodpověděli ji pouze 2 lidé ze starší kategorie. Do položky bylo uvedeno množství různorodých činností. Valná většina respondentů vykonává pravidelnou aktivitu, což bylo pozitivní zjištění.

Z aktivit stimulující myšlení se objevily šachy, literární večery. Pohybové činnosti měly větší zastoupení. Vedle sportovních aktivit jako cvičení v Sokole, jógy, šipek, fotbalu, tenisu, kroužku turistů, aquaerobicu se objevily i společenské – zpívání ve sboru, taneční odpoledne. Uveden byl i kurz keramiky, jazykový kurz.

13 dotazovaných uvedlo, že se kolektivně ničeho nezúčastňuje, ale doma např. luští křížovky, sudoku, chodí do knihovny, věnuje se zahrádce, ženy uváděly ruční práce (pletení, vyšívání), jeden muž uvedl vyřezávání předmětů ze dřeva.

Položka č. 12: Víte co znamená označení U3V?

TABULKA Č. 10: U3V

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Čokoládová tyčinka	0	0	0	0	0
Univerzita třetího věku	14	78	14	33	46
Název reklamní agentury	4	22	28	67	54

V této otázce je patrný velký rozdíl v rámci označení Univerzity třetího věku mezi starší a mladší generací. Zatímco mladší generace ji registruje na 78% (14 lidí), starší pouze na 33% (14 lidí).

V celkovém měřítku většina seniorů a to 54% naznala, že zkratka U3V je označení pro reklamní agenturu, což značí menší podvědomí o označení U3V.

**Položka č. 13: V kterém z uvedených měst se nachází Univerzita třetího věku?
(lze označit více možností)**

TABULKA Č. 11: LOKALITY U3V

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Opava	0	0	6	15	10
Liberec	4	22	10	24	23
Lednice	4	22	0	0	6
Jindřichův Hradec	0	0	2	4	10
Pardubice	10	56	20	48	45
Ve všech uvedených	0	0	4	9	6

Na začátku této položky je nutné podotknout skutečnost, že U3V se nachází ve všech uvedených městech. Mnoho respondentů projevilo o správnou odpověď zájem a bylo velmi překvapeno. Tuto variantu volilo pouhých 9% lidí z kategorie B, což se projevilo v celkovém přepočtu jako 6%. S touto otázkou by měli jistě problém i lidé produktivního věku, ale mě potěšil zájem ze strany dotazovaných seniorů o realitu.

Na celé čáře zvítězilo město Pardubice s 45%, pro kategorii A s 56% (10 lidí), pro kategorii B s 48% (20 lidí). Další příčku obsadil Liberec 23%, dále souběžně Opava 10%, Jindřichův Hradec 10%, nejméně lidí volilo za sídlo U3V Lednici 6%.

Položka nastínila, že senioři mají spojenou Univerzitu třetího věku spíše s tradičními zaběhlými Vysokými školami a bohužel netuší, jak mnohdy blízko mají ke vzdělávání na této instituci.

Nikdo z dotazovaných nevyužil možnost více odpovědí.

Položka č. 14: Znáte někoho ze svých vrstevníků, kdo se aktivně účastní vzdělávání?

TABULKA Č. 12: VRSTEVNÍCI VE VZDĚLÁVÁNÍ

	Kategorie A	Kategorie A %	Kategorie B	Kategorie B %	Celkem %
Ano	10	56	24	58	56
Ne	6	33	14	33	34
Já osobně	2	11	4	9	10

GRAF Č. 7: VZDĚLÁVAJÍCÍ SE VRSTEVNÍCI

V této položce nastala maximální souhra mezi oběma generacemi. Kategorie A zná až v 56% (10 lidí) a kategorie B v 58% (24 lidí) vrstevníky, kteří se aktivně vzdělávají. Celkem jde o 56% dotazovaných seniorů.

Dalších 10%, z kategorie A 11% (2 lidé), kategorie B 9% (4 lidé) respondentů uvedlo fakt, že se vzdělává osobně. 3 lidé uvedli U3V, 1 cizí jazyk, 1 počítačový kurz, 1 Akademie třetího věku (při policii ČR).

34% lidí udalo, že nezná nikoho, kdo se vzdělává, 33% (6 lidí) z řad mladších seniorů, 33% (14 lidí) starších seniorů.

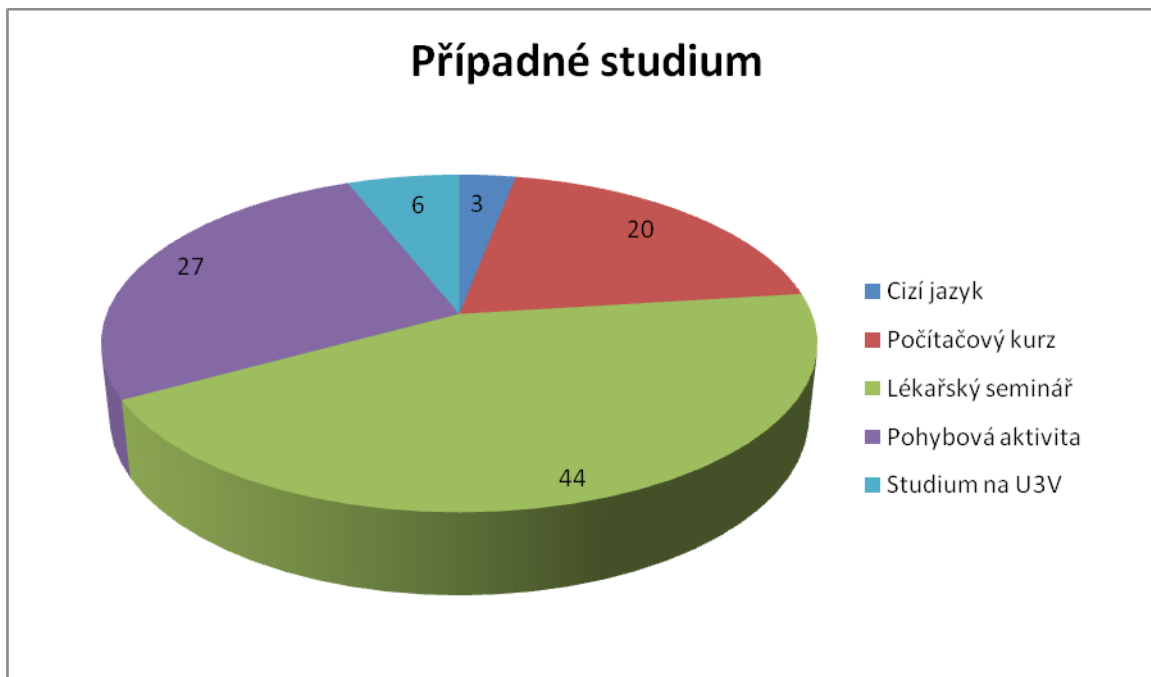
Tyto dvě skutečnosti staví tuto položku do pozitivního světla. Důchodci podle ní MAJÍ o vzdělávací aktivity zájem.

Položka č. 15: V případě studia byste upřednostnil(a):

TABULKA Č. 13: UPŘEDNOSTNĚNÍ STUDIA

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Cizí jazyk	2	11	0	0	3
Počítačový kurz	2	11	10	25	20
Lékařský seminář	8	45	18	42	44
Pohybová aktivita	4	22	12	29	27
Studium na U3V	2	11	2	4	6
Jiné	0	0	0	0	0

GRAF Č. 8: PŘÍPADNÉ STUDIUM

Pro spoluobčany ve starším věku stojí na prvním místě zdravotní stránka. Snad z tohoto důvodu 44% lidí, 45% (8 lidí) kategorie A a 42% (18 lidí) kategorie B by volila pro případné studium lékařský seminář. Obě skupiny byly v tomto ohledu vyrovnané.

Upřednostněny byly i pohybová aktivita s 27%, kategorií A 22% (4 lidé), kategorií B 29% (12 lidí), následována počítačovým kurzem s 20% a to kategorie A uvedla 11% (2 lidé), kategorie B 25% (10 lidí).

Studium na U3V zvolila skupina 6% respondentů, kategorie A 11% (2 lidé), kategorie B 4% (2 lidé), cizí jazyk z celku 3%, kategorie A 11% (2 lidé), v kategorii B nikdo.

Položka č. 15 naznačila, že v rámci edukace priority vidí důchodci shodně především v péči o svůj zdravotní stav, v udržování fyzické kondice.

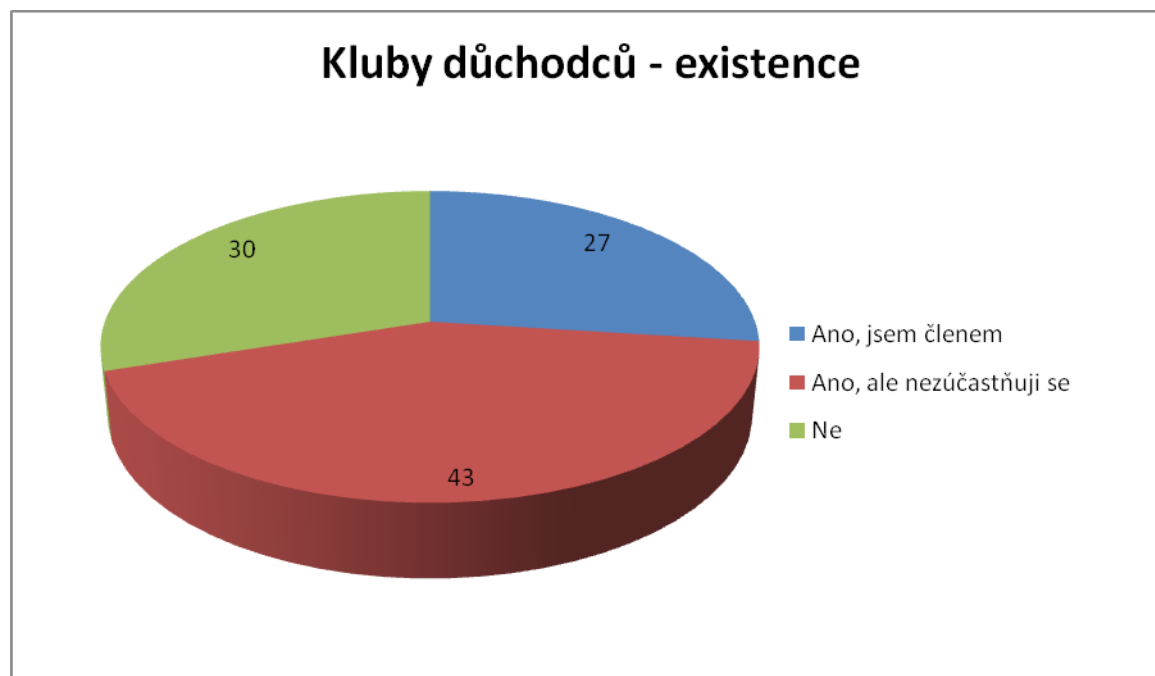
O počítačový kurz projevují zájem spíše zástupci starších seniorů, mladší s ním zřejmě jsou obeznámeni více než jejich předchůdci. Malý zájem byl o studium cizího jazyka se studiem na U3V.

Položka č. 16: Víte o existenci Klubu důchodců ve Vašem okolí?

TABULKA Č. 14: KLUBY DŮCHODCŮ

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Ano, jsem členem	4	22	12	29	27
Ano, ale nezúčastňuji se akcí	10	56	16	38	43
Ne	4	22	14	33	30

GRAFČ. 9: KLUBY DŮCHODCŮ

Kluby důchodců nejsou pro seniory neznámým pojmem. Sice 30% dotazovaných, 22% (4 lidé) z kategorie A, 33% (14 lidí) z kategorie B nemají o existenci Klubu důchodců ve svém okolí informace, ale oproti tomu 70% lidí je na tom protichůdně.

Přímo 27% mnou oslovených lidí je členem Klubu důchodců, o něco méně z mladší kategorie A 22% (4 lidé), více ze starší kategorie B 29% (12 lidí). Povědomí bez aktivní účasti má 43% dotázaných, 56% (10 lidí) kategorie A, 38% (16 lidí) kategorie B.

O existenci Klubu důchodců ve svém okolí má většina respondentů, převážná část, pokud není přímo členem (27%), ví, kde ho nalezne (43%).

Položka č. 17: Uveďte nejběžnější místo setkávání s Vašimi vrstevníky:

(např. park, kavárna, ...)

Tuto položku si pomyslně respondenti spojili s otázkou č. 11, kde byli vyzváni k uvedení kolektivní aktivity, kterou pravidelně absolvují. Z této skutečnosti vycházely většinou i odpovědi.

Kromě toho se vyskytly v odpovědích také vlastní domácnost, při rybaření, ale i u lékaře. Figurovala zde i odpověď, mám vlastní rodinu a nemám zájem o své vrstevníky, pomáhám dětem, vnukům.

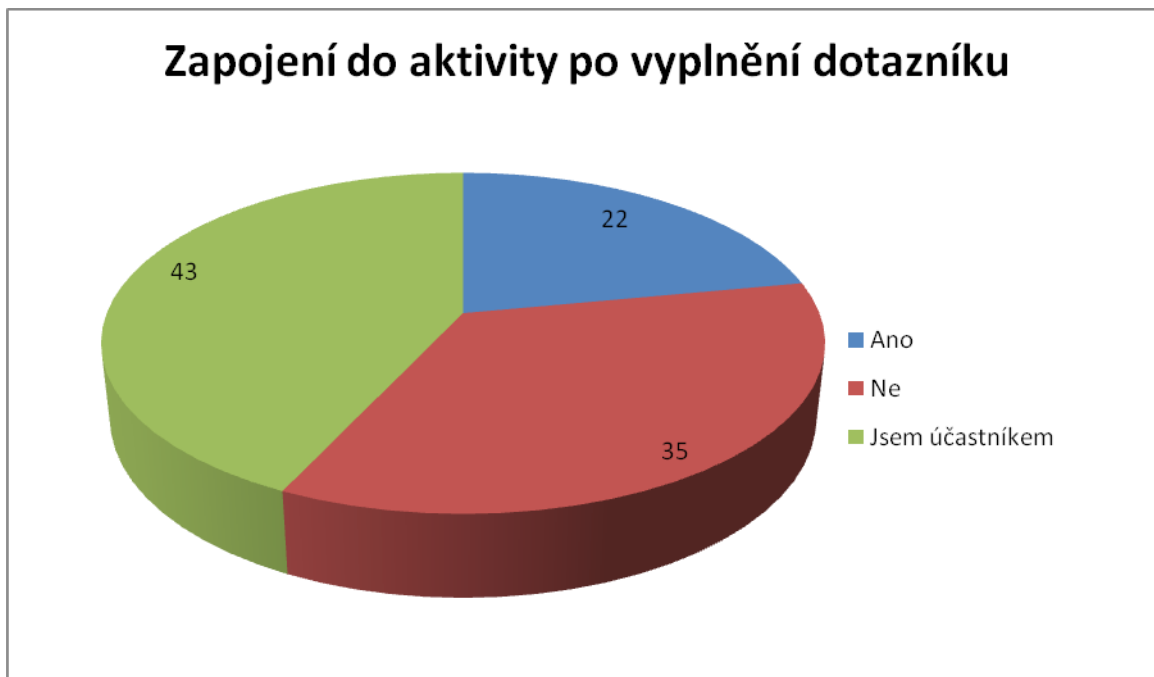
Položka č. 18: Zapojíte se po vyplnění tohoto dotazníku do nějaké zájmové činnosti?

TABULKA Č. 15: MOTIVACE Z DOTAZNÍKU

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Ano	5	27	8	19	22
Ne	7	39	14	33	35
Jsem účastníkem	6	34	20	48	43

Po vyplnění tohoto dotazníku uvedlo 22% seniorů, 27% (5 lidí) mladších seniorů, 19% (8 lidí) starších seniorů, že se zapojí do zájmové činnosti. 43% lidí, z toho 34% (6 lidí) zástupců kategorie A, 48% (20 lidí) kategorie B již účastníkem je.

GRAF Č. 10: MOTIVACE DOTAZNÍKEM

Nově se nezapojí 35% oslovených respondentů, 39% (7 lidí) kategorie A, 33% (14 lidí) kategorie B.

Touto otázkou jsem chtěla získat informaci, zda moje šetření motivovalo oslovené důchodce k nové činnosti. Výsledek mě potěšil, v 22% jsem vzbudila zájem.

Položka č. 19: Jaký je podle Vás význam seniorů ve společnosti?

TABULKA Č. 16: VÝZNAM SENIORŮ VE SPOLEČNOSTI

	Kategorie A	Kategorie A%	Kategorie B	Kategorie B%	Celkem %
Pozitivně	12	67	28	67	68
Negativně	2	11	11	26	21
Nezodpovězeno	4	22	3	7	11

GRAF Č. 11: VÝZNAM SENIORŮ

Tato otázka byla volná, tzn., že se mohli dotazovaní volně vyjádřit. Po úvaze jsem rozdělila odpovědi na pozitivní nebo negativní hodnocení významu seniorů ve společnosti.

Bylo pro mě nesmírným překvapením, že celkově 40 lidí což je 68% vnímá pozitivní význam seniorů ve společnosti., z toho mladších seniorů 12 (67%), starších 28 (67%).

Negativní reakce jsem zaznamenala z 21%, mladší senioři tak uvedli z 11% (2 lidé), starší senioři 26% (11 lidí).

Položku nevyplnilo 11% penzistů, 22% (4lidé) z řad kategorie A, 7% (3 lidé) kategorie B.

Při rozhovoru se spokojenou skupinou lidí většinou zazněla odpověď ve smyslu, máme rodinu, děti, přátele, to je pro nás hlavní. Spokojenost pramenila prioritně z mezi-lidských vztahů a pocitu zázemí.

8. Shrnutí výsledků

Cílem mého šetření bylo zjistit, zda mají senioři zájem o vzdělávací aktivity a vědí, kam se mohou případně obrátit. Následná hypotéza tedy vystala na tomto podkladě.

8. 1. Zájem seniorů o vzdělávání

Nejprve shrnu vlastní zájem o vzdělávání. Podle průzkumu název vědy o vzdělávání seniorů – gerontopedagogiky, je podle výsledků v položce č. 4 pro velkou část neznámým pojmem, poněť o ní mělo pouze 10% (6 lidí) seniorů.

Motivace k edukaci u seniorů je zcela rozdílná, stejně jako jednotlivé aktivity. Muž 72 let mi sdělil, že se začal učit cizí jazyk (španělština) pro nespokojenost služeb delegáta na dovolené. Žena 68 let zase absolvovala střelby v rámci studia na Univerzitě obrany.

S novými projekty vstupem do důchodu chtělo začít 60% (36 lidí), nicméně větší zastoupení bylo z kategorie starších seniorů. Zřejmým důvodem bude, že u starších seniorů dochází vlivem nemocí a stáří k úbytku přátel a dochází k potřebě navazování nových kontaktů. Tuto skutečnost potvrdila položka č. 10, kde až 29% (12 lidí) zástupců starších seniorů udalo coby hlavní motivující důvod ke vzdělávání poznávání nových lidí a navazování nových kontaktů.

Generační shoda mezi stanovenými věkovými skupinami byla v položkách č. 7, 8, 9. První se týkala příčiny bránící ve vzdělávání, což senioři shodně uvedli ekonomickou stránku, a to 37% (22 lidí). Čas věnovaný vzdělání stanovili penzisté ideální alternativou příležitostně 1 – 2x měsíčně. Pozitivně vyznělo, že v položce č. 8 vůbec nikdo nezvolil fakt, žádný čas bych nevěnoval vzdělávání. 67% (39 lidí) se chce podle statistiky věnovat nejlépe svému zaběhlému koníčku. Nejbližší formou vzdělávání je taktéž pro obě věkové skupiny sledování televizních dokumentů, uvedlo 56% (33 lidí), následováno odebíráním hobby časopisů s 25% (15 lidí).

V mém dotazníku se objevila dvakrát otázka, nemám zájem se vzdělávat, v položkách č. 7, 9. V souvislosti s dotazem o hlavní příčině bránící vzdělávání ji zvolilo 10% (6 lidí) a v otázce č. 9 tuto možnost volilo 23% (14 lidí) z celkového počtu respondentů. Jednalo se vždy o málo preferované alternativy k poměru variant daných položek.

Z mého průzkumu vyplynulo, že důchodci **MAJÍ** zájem se vzdělávat.

8. 2. Znalost edukačních možností v okolí seniorů

Možnosti k edukačním aktivitám jsou senioři vázáni mnohdy lokalitou, kde žijí.

Mezi nejběžnější místa setkávání uváděli dotazovaní senioři místa spojená s aktivitou, kterou provozují, položka č. 11. Jednalo se o spolky, kluby, tělovýchovné organizace. Samozřejmě se našlo i pár jedinců neprovozující žádnou kolektivní činnost. Celkově 13 lidí z oslovených 60 jednotlivců se nehlásí k žádné aktivitě. Dvě třetiny respondentů má činnost.

Poněti o Klubech důchodců ve svém okolí mělo 43% (26 lidí) spoluobčanů, aktivními členy je 27% (16 lidí). Obě věkové kategorie na tom byly v tomto ohledu skoro rov-noměrně. Většina dotazovaných ví o fungujícím Klubu důchodců ve svém okolí nebo je přímo aktivním členem.

Stejně vyváženě odpovídaly dané skupiny i u položky č. 14. Z respondentů zná 56% (34 lidí) aktivního účastníka vzdělávání. Dalších 10% (6 lidí) se zařadilo k odpovědi jsem aktivním účastníkem vzdělávání. Figuroval zde cizí jazyk, U3V, počítačový kurz. Dá se předpokládat sdělování zážitků z těchto činností svým vrstevníkům, přátelům, rodinným příslušníkům. Tímto dochází sekundárně k přenosu informací o edukačních příležitostech pro seniory. Důchodci touto formou mohou motivovat své vrstevníky následně k činnosti,

Největší ohlas měly položky týkající se U3V. V položce č. 12 byla uvedena její zkratka, kterou znala necelá polovina seniorů – 46% (28 lidí). V následující položce č. 13 týkající se měst, kde se nachází U3V lidé tápali (týkalo se to i mých kolegyní). Byli velmi překvapeni, že sídlí ve všech uvedených městech. Z toho pramení, že instituce Univerzita třetího věku je sice v povědomí lidí, ale většina netuší, jak ji má blízko.

Zajímalo mě, jestli můj dotazník inspiroval důchodce k eventuelnímu vzdělávání. Otázka byla definována v položce č. 18. 22% (13 lidí) odpovědělo ano, dalších 43% (26 lidí) zadalo variantu už jsem účastníkem vzdělávání. Zbýlých 22% (13 lidí) se odmítá dál učit. Potěšilo by mě, kdybych v někom vzbudila zájem o následnou edukaci.

Dovolila jsem si k dotazníkovému šetření připojit i dotaz v položce č. 19, jaký je význam seniorů ve společnosti. Odpovědi z 68% (40 lidí) směřovány pozitivním směrem. Jak již jsem napsala výše u hodnocení pod položkou, kladný pohled ovlivnily rodinné zázemí a mezilidské vztahy.

Zhodnotím-li, zda důchodci vědí, kam se mohou při potřebě edukace obrátit, konstatuji, že **VĚDÍ**, kam se obrátit.

Pokud tedy na konec shrnu dva cíle mé práce, které zněly: mají senioři zájem o další vzdělávání a vědí kam se v případě zájmu obrátit, z mého šetření vyplynulo,

ANO, MAJÍ ZÁJEM nadále se učit, ANO, VĚDÍ, kam se obrátit.

Výsledek je potěšující, nicméně se musí brát zřetel na aktivní vzorek seniorů. Pokud bych totiž rozdala stejný dotazník v Domově důchodců, výsledek by se asi značně lišil.

8. 3. Zhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1: Kalendářní věk nemá vliv na vzdělávání.

Průzkumem se potvrdilo, že kalendářní věk **NEMÁ** vliv na vzdělávání. V položce č. 6 uvedlo 60% respondentů zájem o učení v důchodu. Vyšší zájem dokonce byl ve starší kategorii oslovených seniorů. Tuto skutečnost potvrdila zároveň i položka č. 14. 56% lidí z celkového počtu uvedlo, že zná vzdělávajícího se vrstevníka a to vyrovnaně v obou věkových kategoriích. Hypotéza č. 1 byla tedy potvrzena.

Hypotéza č. 2: Většina lidí (více než 50%) má v důchodu zájem především o své předchozí koníčky .

Lidé v důchodu **MAJÍ** zájem především o své předchozí koníčky. K závěru této hypotézy mě přivedly položky č. 5, 9. V položce č. 5 varianta odebrání hobby časopisů předčila možnosti nabídek spojených s novou možností učení. V položce č. 9 senioři v obou věkových kategoriích shodně v 67% uvedli, že v důchodu mají zájem o vzdělávání v souvislosti s koníčkem. Hypotéza č. 2 se tedy potvrdila.

Hypotéza č. 3: Lidé v důchodu nemají přehled o edukačních aktivitách.

Lidé důchodového věku **MAJÍ** přehled o edukačních aktivitách. Hypotéza se takto potvrdila díky položkám č. 11, 14, 16. Z položky č. 11 vyplynul fakt, že o učení a kolektivní činnost nejeví zájem 13 lidí z 60 oslovených. V položce č. 14 senioři naznali, že znají vzdělávající se vrstevníky, v položce č. 16 většina ví o existenci Klubu důchodců nebo je členem.

Otázky týkající se Univerzity třetího věku č. 12, 13 byly sice pro respondenty velkou neznámou, nicméně i tak hodnotím hypotézu kladně. Z mého pohledu jsou rozhodující výše uvedené položky. Hypotéza č. 3 se tedy nepotvrdila.

9. Diskuze

Průzkumem se potvrdila skutečnost, že věková hranice nehraje v oblasti vzdělávání roli, a ikdyž lidé dávají přednost v důchodu svým předešlým zálibám, znají možnosti vzdělávání ve svém okolí.

Výsledky mého šetření jsou ve značné míře ovlivněny aktivním vzorkem seniorů, kteří se ho zúčastnili. Musím přiznat, že mě samotnou mnohdy překvapily odpovědi, hlavně v položce č. 19. Bylo by jistě zajímavé stejný průzkum provést v řadách seniorů žijících v penziencech stáří, léčebnách dlouhodobě nemocných, nebo odkázaných na pečovatelskou službu. Domnívám se, že by výsledky, ve srovnání s výsledky mého průzkumu, byly zcela rozdílné. S touto myšlenkou nastává možnost eventuelní srovnávací studie mezi skupinou seniorů žijících doma a skupinou seniorů v penziencech nebo domech stáří.

Za slabou stránku mého průzkumu tedy považuji aktivně orientovaný vzorek zvolených respondentů.

Nešťastně byla zvolena i položka č. 13. Určit správnou alternativu se nepodařilo seniorům ani mým kolegyním. Uznávám, že otázka byla nesnadná, měla jsem raději požádat respondenty, aby uvedli města v nichž se nachází U3V.

Podle mého názoru došlo v posledních letech k vytvoření základů pro možnosti volnočasových aktivit pro seniory. Momentálně je důležitá podpora společnosti na bázi finanční a informační. Navrhovala bych, aby se jednotlivé spolky, kluby a organizace více lokálně prezentovaly např. v regionálním tisku, reklamními letáčky (čekárny u lékaře), vstoupily by více do podvědomí společnosti a přiblížily se tak i mladším generacím.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá gerontopedagogikou, vzděláváním a výchovou stárnoucích a starých lidí. Tato multidisciplína se stále vyvíjí jak terminologicky, tak obsahově. V současné době se jeví jako nutnost v dnešním postmoderním světě se vznikem nových technologií a hlavně s přihlédnutím na přínos vůči nově nastalým životním perspektivám seniora.

Význam vzdělávacích aktivit v postproduktivním věku spatřujeme nejen v přínosu nových informací, ale i životní orientaci a pomoc v etapě lidského života, která byla dříve považována společností za deficitní.

Stáří je přirozenou součástí lidského života, do kterého všichni časem dospějeme. Vlivem demografických změn dochází ke stárnutí populace. Ve společnosti se nachází a bude stále více seniorů, než tomu bylo kdy v historii. To je hlavní důvod, proč se snažíme skupinu seniorů vymanit z pozice sociálně a ekonomicky vnímaných spoluobčanů. Všichni lidé se chtějí odjakživa dožít vysokého věku, což se v posledních letech začalo naplňovat. Měli bychom to vidět jako úspěch, ne naopak co by problém. Staří lidé mohou být také pro mladší generace cenným zdrojem poznání.

Zachování vitality ve stáří je výsledným efektem pramenícím nejen ze správného životního stylu, zdravotní prevence, ale i genetických předpokladů a probíhajících involučních změn organismu. Vitální senior může činností svoje somatické funkce udržovat, rozvíjet, posilovat. Nečinností se funkce oslabují, až ztrácejí. Tento jev je samozřejmě nežádoucí.

Novodobý postoj společnosti ke stáří je aktivní. Celoživotní vzdělání začíná být chápáno jako nezbytná složka dotvářející životní náplně seniorů. Nejčastěji dostupné formy, které mají momentálně lidé k dispozici v rámci edukace, jsou Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku, Kluby důchodců, kurzy, semináře, přednášky spojené hlavně s pohybovou, duševní nebo manuální činností. Díky těmto aktivitám dochází u člověka nejen k mentální stimulaci, ale zároveň nastává příležitost ke společenskému životu,

jenž přináší vzájemnému sblížení. Podceňování stáří se nevyplácí. I my budeme jednou staří a budeme si hledat své právoplatné a důstojné místo v životě.

Resumé

Hlavním cílem mojí práce je objasnění forem vzdělávání pro lidi v důchodovém věku. Následuje empirický průzkum v řadách seniorů týkající se jejich edukačních aktivit. Vysvětleny jsou pojmy stáří, jeho formy, geriatric, demografické hledisko, gerontopedagogika, její funkce a formy. Vlastní šetření má za úkol prokázat, zda mají senioři zájem o vzdělávání a vědí, kam se v případě zájmu obrátit.

Anotace

Moje práce se zabývá vzděláváním seniorů – gerontopedagogikou. Teoretická část vymezuje pojem stáří, stárnutí, demografické hledisko spojené se stářím. Dále jsou vysvětleny formy a funkce vzdělávání starých lidí. V praktické části je proveden výzkum týkající se gerontopedagogiky. Obsahuje šetření, shrnutí výsledků, závěr.

Klíčová slova

edukace, gerontopedagogika, senioři, stáří, stárnutí, vzdělávání seniorů

Annotation

My work deals with applying gerontopedagogy to work with old peoples. The theoretical part defines old age, the demographic aspect associated with old age. Further explaining the form and function of education older people. The practical part of a survey on gerontopedagogy. Has the investigation, a summary of the results, conclusion.

Keywords

education, gerontopedagogy, old peoples, old age, ageing, old peoples education

Seznam literatury

1. Beneš Milan. Andragogika. 1. vydání Grada 2008, 136 s., ISBN 978-80-247-2580-2
2. Haškovcová Helena. Fenomén stáří. 1. vydání Praha: Panorama 1990, 407 s., ISBN 80-7038-158-2
3. Haškovcová Helena. Manuálek sociální gerontologie. 1. vydání NCO NZO Brno 2006, 72 s., ISBN 80-7013-363-5
4. Langmeier Josef, Krejčířová Dana. Vývojová psychologie. 2. vydání Grada 2006, 368 s., ISBN 80-247-1284-9
5. Mühlpachr Pavel. Gerontopedagogika. 1. vydání Masarykova Univerzita v Brně 2004, 203 s., ISBN 80-210-3345-2
6. Pacovský Vladimír. O stárnutí a stáří. 1. vydání Praha: Avicenum 1990, 135 s., ISBN 80-201-0076-8
7. Pacovský Vladimír. Proti věku není léku? 1. vydání Praha: Karolinum 1997, 124 s., ISBN 80-7184-486-1
8. Petřková Anna, Čornaničová Rozália. Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium. 1. vydání Univerzita Palackého v Olomouci 2004, 92 s., ISBN 80-244-0879-1
9. Řehoř Antonín. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce. Institut mezioborových studií Brno 2009, 44 s.
10. Sborník příspěvků z odborného semináře se zahraniční účastí konaného dne 29. 4. 1999: Aktuální problémy vzdělávání seniorů. 1. vydání Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 1999, 103 s., ISBN 80-244-0007-3
11. Trpišovská Dobromila, Vacínová Marie. Ontogenetická psychologie. 1. vydání Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně 2006, 108 st., ISBN 80-7044-792-3

Seznam zkratek

ČSČK	Československý červený kříž
DD	Domov důchodců
U3V	Univerzita třetího věku
UK	Univerzita Karlova

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Věkové skupiny

Tabulka č. 2: Vzdělání respondentů

Tabulka č. 3: Víte, jak se jmenuje věda zabývající se vzděláváním starých lidí?

Tabulka č. 4: Formy vzdělávání

Tabulka č. 5: Nové projekty

Tabulka č. 6: Bránící příčina ve vzdělávání

Tabulka č. 7: Čas pro vzdělávání

Tabulka č. 8: Zájmy v důchodu

Tabulka č. 9: Motivující důvod

Tabulka č. 10: U3V

Tabulka č. 11: Lokality U3V

Tabulka č. 12: Vrstevníci ve vzdělávání

Tabulka č. 13: Upřednostnění studia

Tabulka č. 14: Kluby důchodců

Tabulka č. 15: Motivace z dotazníku

Tabulka č. 16: Význam seniorů ve společnosti

Seznam grafů

Graf č. 1: Víte, jak se jmenuje věda zabývající se vzděláváním starých lidí?

Graf č. 2: Formy vzdělávání

Graf č. 3: Příčina bránící vzdělávání

Graf č. 4: Čas pro vzdělávání

Graf č. 5: Zájem o vzdělávání v důchodu

Graf č. 6: Motivace ke vzdělávání

Graf č. 7: Vzdělávající se vrstevníci

Graf č. 8: Případné studium

Graf č. 9: Kluby důchodců

Graf č. 10: Motivace dotazníkem

Graf č. 11: Význam seniorů

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK

Vážený pane, vážená paní,

jmenuji se Světlana Kučerová a jsem studentkou posledního ročníku bakalářského kombinovaného programu Specializace v pedagogice obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně – Institutu mezioborových studií Brno. Protože výzkum je součástí mé bakalářské práce, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který se týká vzdělávání seniorů. Mým hlavním cílem je zjistit, zda mají lidé v postproduktivním věku zájem o vzdělávání.

Pokud nebude uvedeno jinak, zvolte v dotazníku vždy jednu vhodnou odpověď.

Děkuji za pochopení a ochotu.

S pozdravem

Světlana Kučerová

1. Kolik je Vám let?

.....

2. Jakého jste pohlaví?

A: Žena

B: Muž

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

A: Základní

B: Střední bez maturity

- C: Střední s maturitou
- D: Vysokoškolské
- E: Jiné

4. Víte, jak se jmenuje věda zabývající se vzděláváním a výchovou starých lidí?

- A: Andragogika
- B: Geriatrie
- C: Gerontopedagogika
- D: Nevím

5. Která z těchto forem vzdělávání je Vám nejbližší?

- A: Návštěva tematických přednášek
- B: Sledování televizních dokumentů
- C: Odebírání hobby časopisů
- D: Odborné kurzy (např. práce s počítačem, jazykový kurz...)
- E: Vzdělávání na Univerzitě třetího věku

6. Byla u Vás chuť vstupem do důchodu začít nové projekty?

- A: Ano
- B: Ne

7. Co je hlavní příčina bránící Vám ve vzdělávání?

- A: Zdravotní stránka
- B: Nevědomost kam se obrátit
- C: Ekonomická stránka
- D: Zaměstnání, brigáda
- E: Rodina
- F: Nemám zájem se vzdělávat
- G: Jiné – uveďte:

.....

.....

8. Kolik času jste ochotni věnovat vzdělávání?

- A: Veškerý volný čas
- B: Pravidelně s periodou 1x týdně
- C: Příležitostně 1-2x měsíčně
- D: Žádný

9. V důchodu mám zájem vzdělávat se:

- A: V souvislosti s mým koníčkem (rybaření, vaření, zahradničení,....)
- B: Za účelem poznání nových informací
- C: Pro zachování dosavadního životního stylu
- D: Nemám zájem se vzdělávat

10. Co vnímáte jako hlavní důvod, motivující staré lidi ke vzdělávání?

- A: Vznik a rozvoj nových technologií
- B: Vyplnění volného času
- C: Poznávání nových lidí a navazování nových kontaktů
- D: Rozšíření vědomostí

11. Uved'te, zda a jakou kolektivní aktivitu pravidelně absolvujete:

.....

.....

.....

12. Víte co znamená označení U3V?

- A: Čokoládová tyčinka
- B: Univerzita třetího věku
- C: Název reklamní agentury poskytující informace seniorům

13. Ve kterém z uvedených měst se nachází Univerzita třetího věku? (lze označit více možností)

A: Opava

B: Liberec

C: Lednice

D: Jindřichův Hradec

E: Pardubice

F: Nachází se ve všech uvedených městech

14. Znáte někoho ze svých vrstevníků, kdo se aktivně účastní vzdělávání?

A: Ano

B: Ne

C: Já osobně – uveďte, čeho jste účastníkem:

.....
.....

15. V případě studia byste upřednostnil(a):

A: Cizí jazyk

B: Počítačový (internetový) kurz

C: Lékařský osvětový seminář

D: Pohybovou aktivitu (návěst taneční nebo sportovní sestavy)

E: Studium na Univerzitě třetího věku

F: Jiné – uveďte:

.....
.....

16. Víte o existenci Klubu důchodců ve vašem okolí?

A: Ano, jsem aktivním členem

B: Ano, ale aktivně se nezúčastňuji pořádaných akcí

C: Ne

17. Uved'te nejběžnější místo setkávání s Vašimi vrstevníky: (např. park, kavárna, ...)

.....
.....
.....

18. Zapojíte se po vyplnění tohoto dotazníku do nějaké zájmové činnosti?

A: Ano

B: Ne

C: Už jsem účastníkem – uveďte čeho:

.....
.....
.....

19. Jaký je podle Vás význam seniorů ve společnosti?

.....
.....
.....